

Nederlandse Design Atlas

Kennis is macht, en het zichtbaar maken van informatie geeft macht. Dat lijkt de voornaamste reden te zijn geweest waarom de jury van de Rotterdam designprijs dit jaar Joost Grootens als winnaar van zijn tweejaarlijkse onderscheiding heeft uitverkoren.

De jury koos ervoor te pleiten voor design als een bescheiden en serieuze handeling, waarvan de functie niet is de wereld te veranderen of verbeteren, maar het debat daarover te stimuleren.

*Iriuscipis accum zzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduist incilis diat.*

Grootens, van huis uit architect, ontwikkelde zich tot een grafisch ontwerper wiens meest geprezen werk tot nu toe bestaat uit een reeks van vier atlassen waarin hij uiteenlopende aspecten van voornamelijk Nederlandse landschappen en hun transformatie als gevolg van woon- en gebruikspatronen in kaart brengt, classificeert en presenteert. Volgens de jury vertegenwoordigen Grootens' atlassen "een opmerkelijke herformulering van het atlasconcept. De manier waarop hij de informatie heeft gevisualiseerd, geeft de atlas een nieuwe en betekenisvolle rol. De complexe gegevens worden niet door middel van tekst maar aan de hand van grafische gegevens en symbolen weergegeven; deze methode biedt de lezer een helder en aantrekkelijk overzicht van de informatie".

Allemaal waar. En het blijft riskant om een juryrapport ter discussie te stellen – zeker van een jury met zulke bekwame leden als Alice Rawsthorn en Rick Poyner. Maar naar mijn mening – en ik volg het werk van Grootens al jaren – zijn deze atlassen, en met name de *Vinex Atlas*, die door de jury als 'uitzonderlijk hoogstaand' werd geprezen, niet meer dan nogal saaie opsommingen van feiten en grafieken, gepresenteerd in vaak moeilijk te ontcijferen tabellen met onduidelijke symbolen, begeleid door in modderige kleuren gedrukte teksten en verwoord in een taai Nederlands en een ronduit gruwelijk Engels. Ook de foto's zijn middelmatig en nietszeggend. Alleen de kaarten, die de lezer de mogelijkheid bieden om het volledige scala van organisatiepatronen in de voor- en buitenstedelijke woongebieden van het Vinex-project te overzien, vormen een uitstekende samenvatting van de diverse geometrieën die architecten en planologen in het Nederlandse landschap hebben uitprobeerd. De keizer mag dan kleren aan hebben, ze lijken eerder afkomstig van Hennes & Mauritz dan van Viktor & Rolf.

En nu die laatste ter sprake komen: waar bleef de erkenning voor het soort originaliteit en verve dat het Dutch Design zo'n cruciale rol in onze geglobaliseerde cultuur gaf, zoals bleek uit het werk van vorige winnaars, onder wie Hella Jongerius en Jop van Bennekom? Originaliteit was er zeker in het werk van enkele genomineerden, zoals in de producten voor de Tichelaarfabriek, in het conceptueel sterke maar niet altijd even opwindende 'slow design' van Atelier NL en Maarten Kolk, in Wieki Somers' briljante kapstok voor Museum Boijmans Van Beuningen, en vooral in het *Pig*-boek van de jonge Christien Meindertsma, hét bewijs dat een nieuwe generatie Dutch Design is aantreden.

Traditie

Uiteraard past Grootens' werk in een grootse, eerbiedwaardige en zeer Nederlandse traditie, die helemaal teruggaat tot de atlassen van Johannes Blaeu – oké, een Vlaming, maar toch – en die staat voor de Neder-

*Iriuscipis accum zzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduist incilis diat.*

*Iriuscipis accum zzzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduisl incilis diat.*

Waar bleef de erkenning voor het soort originaliteit en verve dat het Dutch Design zo'n cruciale rol in onze geglobaliseerde cultuur gaf?

*Iriuscipis accum zzzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduisl incilis diat.*

landse vaardigheid in het organiseren en bruikbaar maken van informatie op een productieve en vaak prachtige wijze. In de twintigste eeuw betekende het werk van de Weense sociaal wetenschapper Otto Neurath, de uitvinder van de beeldstatistiek, een grote stimulans voor het ontwerp van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam (1935) door Cor van Eesteren. Na de Tweede Wereldoorlog zette Willem Sandberg de traditie voort en in recenter tijden vertaalde het Office for Metropolitan Architecture (OMA) van Rem Koolhaas gegevens direct in architectuur, waarbij hele constructies uit statistische analyses en presentaties werden opgebouwd. Grootens' werk voegt aan dit alles eenvoud, helderheid en overzichtelijke uniformiteit in schaal toe. Zijn truc is om steden, landschappen en plannen terug te brengen tot één schaal om ze vervolgens te voorzien van tabellen met relevante gegevens. Het verzamelen van al deze informatie is geen sinecure, en deze vier atlassen vertegenwoordigen dan ook een enorme hoeveelheid onderzoek. Echt monnikenwerk, dat daarvoor alle lof verdient. De eerste atlas in de reeks, de *Metropolitan World Atlas*, is een bruikbaar instrument om inzicht te krijgen in de relatieve omvang van en kerngegevens over steden in de hele wereld, ook al komt de selectie van de geboden informatie soms wat willekeurig over. Hierdoor besef je dat je als lezer meerdere informatielagen en verduidelijkingen als onderdeel van de kaarten nodig hebt, en niet slechts als inleidende tekst. Dit probleem speelt minder op in de visueel mooiste van de vier, de *Limes Atlas*, die zich richt op de ontwikkeling van gebieden aan de oude grens van het Romeinse Rijk. De spaarzame informatie en de schijnbaar willekeurige scheidslin door het moderne Nederland als gevolg van dit eeuwenoude feit zorgen voor verbluffende patronen in planningsgeometrie, geologie en menselijk gebruik.

Activisme

Van de vier atlassen heeft de *Vinex Atlas* de duidelijkste sociale en daarmee inherent politieke agenda. Daarmee beweegt Grootens zich vanuit de architectuur op het terrein van het activisme, in de zin dat hij iemand die deze plannen goed bestudeert tot het inzicht zou kunnen brengen dat de meeste ervan banaal, ongeïnspireerd en monocultureel zijn. Maar dat is eigenlijk niet zo'n prestatie als we hem vergelijken met die van de winnaars van de vorige Designprijs Rotterdam. Daarin liet Thonik (Thomas Widdershoven en Nikki Gonnissen) zien dat design een actief en uiterst efficiënt deel van het politieke proces kan uitmaken. De pure eenvoud van hun ontwerpen voor de Socialistische Partij (SP), waaronder de rode tomaat (de groente om het establishment mee te bekogelen) en de slogan 'NU SP!' hielp deze voormalige splinterpartij uitgroeien tot een van de grootste politieke formaties in Nederland.

Tot de genomineerden van dit jaar behoorde een

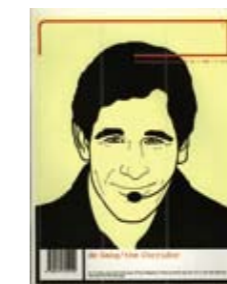
*Iriuscipis accum zzzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduisl incilis diat.*

*Iriuscipis accum zzzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduisl incilis diat.*

*Iriuscipis accum zzzrit
lamconulla facil utpat
aliquamet, consed min
er sum nullaore mincing
aciduisl incilis diat.*

NU SP.

Iriuscipis
accum
zzrit
lamconulla
facil utpat
aliquamet,
consed
min

vergelijkbaar project, dat de publieksprijs voor het populairste project kreeg uitgereikt: de ontwerpers van *The Daily Gorilla* reageerden de afgelopen jaren op dagelijkse nieuwsgebeurtenissen door ze op de voorpagina en de website van *de Volkskrant* in grafische vignettes te vertalen. De afbeeldingen zijn geestig en soms schrijnend – een kaart van Afrika samengesteld uit de woorden ‘honger’ en ‘oorlog’, of een multiple-choice menu van soundbites voor politici – maar de beperkte tijd gaf de ontwerpers geen mogelijkheid om hun ideeën verder te polijsten en te overdenken. Het succes van de vignettes berustte veeleer op toeval – en op grondige kennis van de postercultuur van de jaren zestig – dan op serieus ontwerpwerk.

Sociale functie

Je kunt de juryleden bijna *zien* beslissen terwijl ze vergelijkbare afwegingen over andere finalisten maken: de ASD Tug 3213, een sleepboot van het bedrijf Damen, is een staaltje technisch vernuft dat perfect past in de maritieme traditie van Nederland, maar de jury moest toegeven dat ze dit ontwerp niet kon beoordelen omdat de leden allen specialisten in ‘*high design*’ zijn. Jurgen Bey verdient de Designprijs zeker (binnenkort), maar zijn inzending bestond dit jaar uit een opgewarmde versie van zijn eerdere designs. Ook Wieki Somers is een goede kandidaat, maar dit jaar kon ze slechts op één project worden beoordeeld, de exhibitionistische kapstok in het museum vanwaaruit de Designprijs wordt georganiseerd, Boijmans Van Beuningen. Atelier NL en Maarten Kolk zonden een schitterend idee in, namelijk het gebruik van klei uit de naoorlogse polders voor eenvoudig en neo-primitief aardewerk. Het concept was prachtig, maar de vormen ietwat stug en repetitief.

De twee meest logische winnaars zouden Koninklijke Tichelaar Makkum en Christien Meindertsma zijn geweest. De Friese aardewerkfabriek is al jarenlang een grote promotor en verkoper van het werk van de beste Nederlandse ontwerpers, maar de jury vond de designs te elitair. Hoewel ze de producten uitbundig prees om hun gedurfdheid, intelligentie en innovatieve karakter, maakten “designs en productie [–] deel uit van een intellectuele agenda”. Meindertsma zou verdiend hebben gewonnen met *Pig 05049*, waarin ze de talrijke gebruiksmogelijkheden van alle delen van het varken illustreerde in een prachtig vormgegeven en uitgewerkt boek, maar de jury meende dat zij zich daarnaast ook tegen de varkensindustrie had moeten uitspreken. Desalniettemin voelden de juryleden zich niet genoopt om meer sociaal betrokken projecten te belonen, zoals Cascoland van Gitte Nygaard en Jair Straschnow, een kinderspeelplaats voor een arme wijk in Durban, Zuid-Afrika.

Kortom, om dit jaar de Designprijs Rotterdam te winnen moest je iets creëren wat volgens de jury een duidelijke sociale functie had en daarvoor een elegante, terughoudende en gepaste uitwerking gevonden

Iriuscipis accum
zzrit
lamconulla
facil utpat
aliquamet,
consed
min
er sum nullaore
mincing
aciduisl incilis
diat.

Iriuscipis accum
zzrit
lamconulla
facil utpat
aliquamet,
consed
min
er sum nullaore
mincing
aciduisl incilis
diat.

hebben. Het totaalpakket dat hier het dichtst bij in de buurt kwam was Grootens’ atlasserie. Daarin werd design opgevat als het verzamelen en organiseren van informatie in de daarbij behorende traditie van onpartijdigheid, maar dan wel ten behoeve van een goede zaak: het blootleggen van de manieren waarop de mens in de samenleving en in het landschap ingrijpt met design op een andere schaal, namelijk de architectuur en de stedenbouw.

Projectmatig denken

Evenals het zelfs in Nederland gebruikte predikaat ‘Dutch Design’ heeft ook de Designprijs Rotterdam de reputatie gekregen een elitair en wellicht zelfs frivol project te zijn dat eerder slimmigheid en gedurfde statements belooft dan doelmatigheid, vindingrijkheid en technologische innovatie. De jury kon die kritiek dit jaar niet geheel weerleggen maar koos ervoor te pleiten voor design als een bescheiden en serieuze handeling, waarvan de functie niet is de wereld te veranderen of verbeteren, maar het debat daarover te stimuleren. Om dat te kunnen doen moet design goed zijn, oftewel helder en bruikbaar. Hoewel ik me afvraag of uitgerekend de *Vinex Atlas* aan beide eisen voldoet, is het boek in alle opzichten een degelijker ontwerp dan welke inzending dan ook van de prijswinnaars van de afgelopen edities.

Desondanks denk ik dat Dutch Design, als het al enige samenhang vertoont, staat voor het vermogen om projectmatig te denken in plaats van in termen van opdrachten of ‘vrij werk’. Dat uit zich in het gebruik van alternatieve productiemethoden (Koninklijke Tichelaar, of Droog Design) voor de vervaardiging van inherent hybride producten die zich door middel van een bepaalde retorische vorm richten op directe sociale actie (*Pig, Gorilla*). We mogen hopen dat een volgende jury het lef zal hebben om ontwerpen te bekronen die experimenteler zijn, scherper, en zich meer zal richten op het langs deze lijnen herdefiniëren van wat design is. Gedurende de twee decennia die sinds het verschijnen van Droog Design, het Office for Metropolitan Architecture en ook dit tijdschrift zijn verstreken, hebben twee – nu zelfs bijna drie – generaties Nederlandse ontwerpers onverdroten gewerkt aan de ontwikkeling van een specifieke mentaliteit en werkwijze die hopelijk ten volle zal worden gewaardeerd door toekomstige Rotterdamse Designprijzen.

designprijzen.nl

Ik denk dat Dutch Design, als het al enige samenhang vertoont, staat voor het vermogen om projectmatig te denken in plaats van in termen van opdrachten of ‘vrij werk’

Iriuscipis accum
zzrit
lamconulla
facil utpat
aliquamet,
consed
min
er sum nullaore
mincing
aciduisl incilis
diat.

Aaron Betsky is Director of the Cincinnati Art Museum. Previously he was Director of the Netherlands Architecture Institute (2001-2006) and Curator of Architecture and Design at the San Francisco Museum of Modern Art (1995-2001). In 2008, he directed the 11th International Architecture Biennale Venice. He is the author of numerous books and articles on architecture and design, including the forthcoming *Modernism* (W.W. Norton, 2011).